



Õiguskantsler

Märt Rask
Riigikohtu esimees
info@riigikohus.ee

Teie 25.04.2013 nr 4-3-55-13 (3-4-1-17-13)

Meie 13.05.2013 nr 9-2/130610/1302134

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse § 56 lg 1 ja lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-17-13 (Pärnu Maakohtu tsiviilasi nr 2-10-39828) arvamust 01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lg 1 ja lisa 1 sätete põhiseaduspärasuse kohta osas, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 336 380 krooni hagiavalduselt riigilõivu 35 000 krooni.

Tutvusin Pärnu Maakohtu 24.04.2013 määrusega nr 2-10-39828 ja leian, et põhiseaduse § 15 lg 1 lausega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas hagi esitamise ajal kehtinud RLS § 56 lg 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 300 000 krooni kuni 350 000 krooni maksta hagiavalduselt riigilõivu 35 000 krooni.

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2009 kuni 31.12.2010)

„§ 56. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES)“

| Tsiviilasja hind kuni, k.a | Riigilõivu täismäär |
|----------------------------|---------------------|
| 300 000 | |
| 350 000 | 35 000 |

”

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Tsiviilasjas nr 2-10-39828 menetles Pärnu Maakohus hagi hinnaga 336 380 krooni (vastab 21 498,60 eurole) võla ja viivise nõudes. Hageja tasus 16.08.2010 riigilõivu 35 000 krooni.

2. Pärnu Maakohus kinnitas oma 24.04.2013 määrusega hageja ja kostja vahel sõlmitud kompromissi ja lõpetas tsiviilasja menetluse.

3. Koos kompromissilepinguga esitas hageja maakohtule taotluse enammakstud riigilõivu tagastamiseks. Hageja põhjendas taotlust esiteks tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lg 2 punktiga 1, mille järgi kompromissi sõlmimisel tagastatakse pool tasutud riigilõivust. Teiseks taotles hageja vastava osa tasutud riigilõivu tagastamist põhjusel, et hagiavalduselt 16.08.2010 tasutud riigilõiv ei olnud hageja hinnangul põhiseaduspärane.

4. Pärnu Maakohus rahuldab hageja taotluse osaliselt ning jättis põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata 01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 koostoimes lisaga 1.¹ Pärnu Maakohtu 24.04.2013 määruse alusel algas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse, mille kohta arvamuse saamiseks pöördusite ka minu poole.

5. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.² Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).³ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi.⁴

6. Hageja tõstatas küsimuse hagiavalduselt nõutava riigilõivu põhiseaduspärasusest maakohtus koos kompromissilepingu projekti esitamisega, s.o enne tsiviilasjas lõplahendi tegemist. TsMS § 430 lg 1 järgi võivad pooled menetluse kuni hagi kohta tehtud lahendi jõustumiseni lõpetada kompromissiga ja kui kohus kinnitab määrusega kompromissi, lõpetab see ühtlasi asja menetluse. Pärnu Maakohus kinnitas kompromissi 24.04.2013 ja oli seega TsMS § 150 lg 2 p 1 alusel õigustatud lahendama hageja taotlust enammakstud riigilõivu tagastamiseks.

7. Lisaks on Riigikohus märkinud, et kuigi hagejal on kohtusse pöördumisel võimalik jätta riigilõiv tasumata ning vaidlustada selle tulemusel hagiavaldus läbi vaatamata jätmine, riskiks hageja sellisel juhul sellega, et kohus jätab tema asja läbi vaatamata ning väidetavad õigused võivad jäävad kaitseta.⁵ Riigikohus on samas kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides

¹ Samas määras maakohus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks alates 01.07.2012 kehtiva RLS järgi 900 eurot (kuna hagi polnud esitatud e-toimiku vahendusel). Seega ei lähtunud maakohus põhiseaduspärase riigilõivu määramisel analoogiast RKÜKo 07.05.2012 nr [3-3-1-22-11](#) p-ga 34.

² RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaar 4.1.3.3](#).

⁴ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

⁵ RKPJVKo 05.03.2013 nr [3-4-1-29-12](#), p 22.

ära, saab ta TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel nõuda enammakstud riigilõivusumma tagastamist ja PS § 15 lg 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist.⁶

8. Seega on Pärnu Maakohtu algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus lubatav ning kohtuasjas nr 2-10-39828 kohaldamata jäetud RLS § 56 lg 1 koostoimes lisaga 1 (01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud redaktsioonis) vastavas osas asjassepuutuvad.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

9. Minu hinnangul oli **01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 ja lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli tasuda hagiavalduselt hinnaga 336 380 krooni (vastab 21 498,60 eurole) **riigilõivu 35 000 krooni (vastab 2 236,91 eurole), ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.**

10. Asusin 2010. aastal kehtinud riigilõivude kohta hinnangut andes seisukohale, et haldusasjades olid apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutavad riigilõivud 15 000 ja 37 307,85 krooni (vastavalt 961,53 ja 2 199,22 eurot)⁷ ja tsiviilasjas hagi esitamiseks nõutavad riigilõivud 75 000 krooni (vastab 4 793,37 eurole), 100 000 krooni (vastab 6 391,16 eurole) ja 10 225,86 eurot ülemäära kõrged. 2011. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et tsiviilasjas hagi esitamisel nõutavad riigilõivud 3 195,58 eurot, 4 473,81 eurot, 4 793,37 eurot ja 6 391,16 eurot ning apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutav riigilõiv 5 432,49 eurot olid ülemäära kõrged. 2012. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et ülemäära kõrge oli haldusasjas tasuda tulev riigilõiv 5 485,18 eurot, tsiviilasjas hagi esitamisel tasuda tulev riigilõiv 4 154,25 eurot, 8 308,51 eurot ning apellatsioonkaebuselt tasuda tulevad riigilõivud 3 195,58 eurot, 4 154,25 eurot, 4 473,81 eurot, 4 793,37 ja 12 782,32 eurot.

11. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooniga, mis näeb hagihinna 21 498,60 eurot (vastab 336 380 kroonile) puhul ette riigilõivu täismäära 900 eurot (e-toimiku kaudu esitamisel 750 eurot), on 01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivu määra vahe *ca* 2,5-kordne. Võrreldes enne 01.01.2009 toimunud riigilõivude tõstmist kehtinud riigilõivu summaga on vahe *ca* kahekordne.

12. Käesolevas asjas nõutavast riigilõivust veidi suurema – 3195,58 euro suuruse – riigilõivu määra põhiseaduspärasust hinnates märkis Riigikohus, et see summa ei ole vajalik menetlusökoonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu. Riigikohus viitas samas, et on korduvalt leidnud, et riigilõivud, mis kehtisid kuni 31.12.2008, tagasid samuti menetlusökoonomia eesmärgi, kuid koormasid seejuures PS § 15 lõikes 1 sisalduvat kohtusse pöördumise õigust (ja PS § 24 lõikes 5 sisalduvat edasikaebeõigust) kasutavaid isikuid vähem. Riigikohus (nagu ka käesolevas asjas Pärnu Maakohus oma 24.04.2013 määruses) toetus seejuures Justiitsministeeriumi andmetele, mille järgi oli 2010. aastal ühe tsiviilasja (v.a maksekäsu kiirmenetlus) keskmine arvestuslik kulu maakohus 285 eurot (vastab 4 459,28 kroonile).⁸ Käesolevas asjas ületab asjassepuutuv riigilõivu määr eeldatavat (2010. aasta seisuga, s.t praegu võib see kulu olla mõnevõrra suurem) asja menetlemise kulu maakohus seega üle seitsme korra.

⁶ Vt ka RKÜKo 12.04.2011 nr [3-2-1-62-10](#), p 28.

⁷ Viited varasemalt Riigikohtule antud konkreetseid riigilõivusummasid puudutavatele arvamustele on loetletud viimati õiguskantsleri 22.04.2013 arvamuses Riigikohtule nr [9-2/130527/1301843](#). Seetõttu ei taasesita ma siinkohal neid viiteid.

⁸ RPJVKo 11.04.2013 nr [3-4-1-31-12](#), p-d 22–24.

13. Eeltoodud asjaoludel langeb ära vajadus esitada põhjalikum analüüs hagiavalduselt riigilõivuna **35 000 krooni (vastab 2 239,91 eurole)** nõudmise **põhiseadusvastasuse** kohta.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri ülesannetes